

УДК373.24-043.5+17.023.32]:376-053.4-056.26

ВЗАЄМОДІЯ СІМ'Ї ТА ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У РОЗВИТКУ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Тетяна КУДЯРСЬКА, доктор філософії,
доцент кафедри теорії та методики
дошкільної і спеціальної освіти,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника.

Анотація. У статті висвітлено першорядні завдання нашої освіти щодо навчання дітей з особливими освітніми потребами, зокрема – підвищення статусу дитинства в суспільстві і гуманного ставлення до усіх дітей, незалежно від особливостей їхнього розвитку, та труднощі в розвитку означеної категорії дітей.

Автором описані помилки батьків під час взаємодії з дітьми з особливостями розвитку та сформульовано завдання, які постають перед ними. Розкрито зміст підходу до надання соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими потребами, а саме фізичної та соціально-педагогічної реабілітації.

Ключові слова: дитина з особливостями розвитку, супровід батьків дітей із особливими освітніми потребами, традиційні і нетрадиційні підходи, соціально-педагогічна допомога дітям.

Постановка проблеми. Необхідність підвищення статусу дитинства в суспільстві, гуманного ставлення до дітей незалежно від особливостей їхнього розвитку та особистісних досягнень – є одним із першорядних завдань нашої освіти. Особливого значення набувають проблеми корекції та соціалізації дітей з особливими потребами (ОП), оскільки розв'язання завдань гармонійного поєднання їхніх суспільних та особистісних інтересів, визначення ними майбутніх соціальних перспектив є здебільшого завданнями сім'ї, батьків. Останнім часом різко зросла чисельність дітей з особливостями розвитку й збільшилася частота хронічних захворювань, що спричиняють інвалідизуючу патологію.

Батьки, в яких народилася дитина з особливими потребами, перебувають у ситуації морально-духовної травми, зумовленої невизначеністю соціального статусу дитини, відчуттям дисгармонії власного особистісного стану, і, водночас, виявляють пасивність, зумовлену відсутністю чіткої програми реабілітації стану дитини, цілеспрямованих дій, скерованих на забезпечення її подальшого життя [4, с. 59].

Мета: розкрити зміст роботи у взаємодії сім'ї та закладу дошкільної освіти у розвитку дитини з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. До недавнього часу вважалося, що вихователем дитини повинен бути заклад освіти та педагогічний колектив. Проте сьогодні ніхто вже не заперечуватиме, що основну відповідальність за розвиток дитини бере сім'я, бо саме в ній закладаються найважливіші риси особистості дитини, її ставлення до себе, до світу. У сім'ї задовольняється

значна частина її потреб: в емоційній підтримці, любові, захищеності. Незадоволення їх у сім'ї породжує нервово-психічне напруження, тривогу. Допомога дитині необхідна, але не кожний батько замислюється над тим, що він потрібен малюку не тільки для того, щоб нагодувати, одягти, а й для спілкування [2, с. 26].

Якщо дитина здорова, її мозок функціонує повністю, дорослому не потрібно докладати спеціальних зусиль, спілкуватися з нею. Один віковий період змінюється іншим, і батькам здається, що дитина всього навчилася сама. Якщо ж якісь обставини викликають відхилення у функціонуванні центральної нервової системи, труднощі в роботі мозку, батькам доводиться докладати значних зусиль, аби навчити свого малюка спочатку елементарних, а потім складних дій, без яких подальший психічний розвиток був би неможливим.

Труднощі в розвитку таких дітей полягають у тому, що навіть для незначного просування в засвоєнні нового досвіду їм потрібно значно більше зусиль і часу. Наприклад, щоб навчитися користуватися чашкою, дитині потрібно вміти цілеспрямовано рухати рукою, впізнавати чашку серед інших предметів, вміти використовувати чашку за її призначенням – наливати воду та пити з неї. Здорова дитина навчається цього швидко, батьки й не помічають послідовності опанування нею потрібних знань та вмінь. Якщо ж у роботі дитячого мозку є певні порушення, то малюк втрачає здатність легко і самостійно засвоювати все, що роблять дорослі, він не встигає за темпом життя дорослих здорових людей. Таку дитину потрібно вчити усьому, не поспішаючи, послідовно, пристосовуючись до її індивідуальних можливостей [4, с. 60].

Звичайно, батькам необхідно мати певні педагогічні знання. Проте виховання кожної дитини – робота творча. Батьки краще, ніж будь-хто інший, знають свою дитину. Тому якими б посібниками вони не користувалися, їм потрібно буде самим зорієнтуватися в тому, що їхня дитина вже вміє, а чого їй необхідно навчитися, які завдання будуть корисними, а які – ні. Якщо ж вправа надто легка, дитина виконує її швидко і далі не виявляє інтересу. Якщо ж вправа надто складна, то навіть після допомоги дорослого дитина не може повторити її, бо їй нецікаво, вона не розуміє, чого від неї хочуть. Корисні такі завдання, які дитина розв'язує за допомогою дорослого, а потім може перейти і до самостійної роботи [1, с. 40].

Одна з нагальних потреб, що вимагає розв'язання, – соціально-педагогічна і психологічна допомога сім'ї, яка має дитину з фізичними, розумовими та психічними порушеннями. Розглянемо завдання, які стоять перед батьками, які виховують дітей із особливими потребами (див. табл.1).

Таблиця 1

Завдання батьків дітей із особливими освітніми потребами

Завдання	Зміст завдань
Ставитися до дитини з інвалідністю толерантно	ставитися до неї як до дитини з особливими потребами, яка вимагає спеціального навчання, виховання і догляду
Організувати навчання дитини з ОП з урахуванням спеціальних рекомендацій, порад та інструкцій дефектолога, соціального педагога, лікаря чи реабілітолога поступово і цілеспрямовано	навчати дитину альтернативних способів спілкування
	навчати основних правил поведінки
	прищеплювати навички самообслуговування
	формувати вміння, що допоможуть подолати стреси
	виявляти та розвивати творчі здібності
Створювати середовище емоційної безпеки	розвивати зорове, слухове, тактильне сприймання
	дитина має виховуватися в атмосфері любові та добрих стосунків між усіма членами сім'ї
	слід додержуватися постійного режиму дня
	треба позбавитися небезпечних речей, предметів, що спричиняють у дитини страх чи іншу негативну емоційну реакцію
Відвідувати групи підтримки і взаємодопомоги	вчитися відверто висловлювати свої думки
	дізнаватися про чужий досвід вирішення проблем у навчанні та вихованні дітей
Батьки повинні навчитися	поважати дитину
	сприймати її такою, яка вона є
	хвалити й заохочувати до пізнання нового
	стимулювати до дії через гру
	розмовляти з дитиною, слухати її, спостерігати за нею
	не боятися щохвилини за її життя
	не піддаватися всім примхам і вимогам дитини
	бути реалістом щодо своїх можливостей
	підтримувати і допомагати один одному
	не забувати про себе, ставитися до себе позитивно й розвивати в себе почуття гумору
	брати тайм-аут

Працюючи з дитиною, батьки часто допускають низку помилок, які утруднюють взаємодію з дитиною [1, с. 48]. По-перше, намагаючись розвивати дитину, вони часто вважають серйозними тільки такого типу завдання, які проводяться на уроці в школі (садять дитину до столу, намагаються вчити букви, писати). І, звичайно, не досягають успіху, бо дитина не дозріла, щоб цілеспрямовано вчитися. Для неї добра та наука, якої вона не помічає, наука, яку вона осягає, граючись.

По-друге, батьки починають працювати над усуненням порушення, яке помітили. Вони часто скаржаться на погану пам'ять дитини і вважають її причиною всіх шкільних негараздів, просять поради. Для розвитку пам'яті важливим є розвиток мислення. А воно починається тоді, коли дитина пізнає прості властивості речей: сніг – холодний, вітер – дме. Даремно займатися тренуваннями запам'ятовування, бо воно залежить від багатьох причин.

Найперше – від розуміння змісту того, що потрібно запам'ятати. Якщо розуміння недостатнє, запам'ятовування може бути тільки механічним, а воно виявляється непродуктивним там, де потрібне розуміння.

Розв'язувати ці завдання можна лише тоді, коли батькам надати своєчасну соціально-педагогічну і психологічну допомогу. Соціально-педагогічна допомога сім'ї, яка виховує дитину з особливими потребами, – це сімейноцентрована практика, що спрямована на соціалізацію дитини. Є два рівні соціалізації дітей з ОП: фізична та соціально-педагогічна реабілітація [4, с. 60].

Фізична реабілітація, педагогічна та психологічна корекція, які здійснюються на індивідуальній основі. На цьому рівні вирішуються особливі проблеми та задовольняються особливі потреби дитини. Деякі діти потребують спеціальних вправ та ігор, інші – ортопедичних апаратів тощо. Кожна дитина ретельно обстежується з метою визначення найбільш ефективних методів допомоги. Чим раніше виявляються специфічні потреби дитини, тим більш дієвим буде процес реабілітації.

Висновки. Отже, соціально-педагогічна реабілітація, під час якої реалізуються соціальні потреби дитини: участь у сімейних справах, іграх, навчання в школі чи вдома; потреби в дружбі, любові, подорожах, пригодах, участі в громадському житті. На цьому рівні дитина ідентифікує поведінку, групові норми і цінності. Дитина виробляє навички творчої спрямованості в соціальній ситуації, виявляє свою соціальну активність завдяки соціальній адаптації.

За такого підходу соціально-педагогічна допомога дітям з особливими потребами визначається як професійна діяльність, спрямована на гармонізацію відносин особистості і суспільства через педагогізацію середовища дитини і надання соціальних послуг. Зміст соціальних послуг становить інформаційно-консультаційна допомога сім'ям із правових питань, соціально-психологічне консультування, допомога у догляді й нагляді за дитиною, забезпечення ліками і продуктами харчування, організація життєдіяльності й дозвілля особистості.

Література

1. Грицак Т. Поради вчителя-дефектолога батькам, які люблять свою дитину. *Дефектолог*, 2011, № 1. С.38-54.
2. Гурова О. Родинне виховання та освіта. Організація виховного процесу. *Дефектолог*, 2011, № 3. С.26-28.
3. Петрик Н. Всі діти мають право бути щасливими. *Дефектолог*, 2007, № 9. С.3-5.
4. Северенчук Н. Психокорекційна робота з матерями дітей з особливими потребами. *Дефектолог*, 2007, № 3. С. 58-61.
5. Сухарєва Л. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників. Харків : Основа, 2008. 126 с.